

تأملات

تاملی در مقابله با ظلم

سیر منطقی و خلاصه جلسه پانزدهم

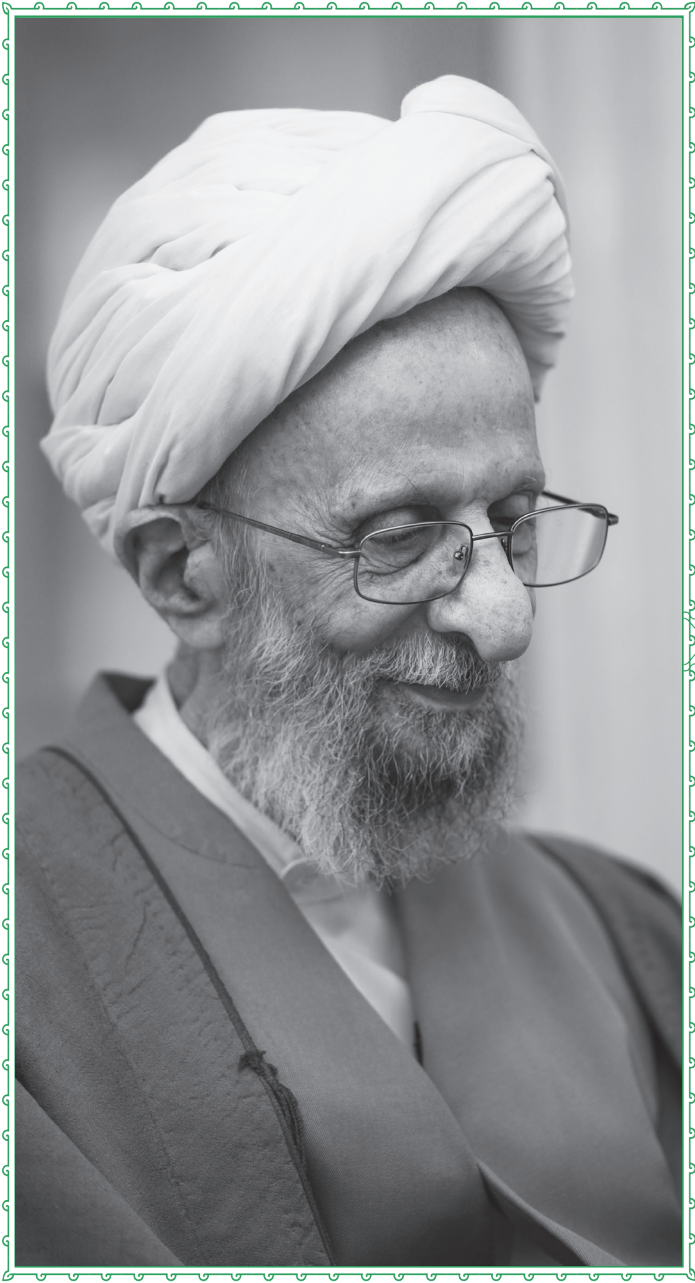
«به سوی بهار»؛ نگاهی دوباره به سلسله

جلسات شرح دعای ۴۴ صحیفه سجادیه

توسط مرحوم علامه مصباح یزدی رحمته الله علیه

کاری از رسانه @MESBAHYAZDLIR

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

• سیر منطقی مباحث

امام سجاد علیه السلام در ادامه متن دعای ورود به ماه رمضان از خداوند توفیق به حسن معاشرت و گذشت از دیگران می‌خواهند. حسن معاشرت مطلوب از نگاه برخی روایات بدین شرح است که دو مؤمن با دیدار یکدیگر از رحمت خدا بهره‌مند می‌شوند و اگر فردی به خانه مؤمن دیگری برود، خداوند او را مهمان خود می‌داند. ائمه اطهار علیهم السلام نیز در سیره عملی خود به انحاء مختلف در اختلافات اجتماعی، به صلح و آشتی تشویق می‌کردند. در اسلام، در برابر ظلم، حق تظلم برای مظلوم محفوظ است اما باید از حد خود تجاوز نکرد. در مواقع گذشت، شیطان ممکن است انسان را از آن منصرف کند اما مؤمن باید با تقوای الهی، در برابر افکار منفی مقاومت کند. با این حال، اسلام از گذشت در برابر ظالمانی که به دین آسیب می‌زنند، حمایت نمی‌کند و تأکید دارد که باید با آنان با قاطعیت برخورد شود. در این زمینه، امام سجاد علیه السلام نیز در دعای خود تأکید می‌کنند که باید در برابر دشمنان دین، تسامح نکرد و از دین دفاع نمود.

• متن دعا

«وَأَنْ تُرَاجِعَ مَنْ هَاجَرْنَا، وَأَنْ تُنْصِفَ مَنْ ظَلَمْنَا، وَأَنْ تُسَالِمَ مَنْ عَادَانَا حَاشَى مَنْ عُوِدَى فِيكَ وَ لَكَ، فَإِنَّهُ الْعَدُوُّ الَّذِي لَا تُؤَالِيهِ، وَالْحِرْبُ الَّذِي لَا نُصَافِيهِ؛ به ما توفیق ده تا به کسی که از ما دوری گزیده است، بازگردیم و به کسی که به ماستم روا داشته است، با انصاف و عدل رفتار کنیم و با کسی که به ما دشمنی کرده است، آشتی کنیم. مگر کسی که در راه تو و برای تو با او دشمنی شده باشد؛ چون او دشمنی است که او را دوست خود نگیریم و از حزب و گروهی است که با او دلی پاک نخواهیم داشت.»

• خلاصه مباحث

۱. مقدمه

در آغاز دعا، پس از بیان فرازهایی درباره حمد الهی، امام سجاد علیه السلام از خداوند می خواهد که ابتدا امور مربوط به نماز، سپس وظایف اقتصادی و مسائل مالی مسلمان را برآورده کند. پس از آن، به صلح و رحمت و معاشرت با دیگران اشاره می شود.

۲. اخلاق معاشرت اجتماعی در اسلام

معاشرت با مردم در جامعه از مسائل مهمی است که دین اسلام به آن اهمیت زیادی داده است آیات قرآن و روایات پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام به این موضوع پرداخته اند و روش های مناسب معاشرت با مردم را بیان کرده اند. در

منابع روایی شیعه، بخش‌هایی مانند «کتاب العشرة» به این موضوع اختصاص یافته است. امام زین‌العابدین علیه السلام نیز در ادامه این دعا از خداوند توفیق معاشرت نیکو و برخورد زیبا با دیگران را درخواست می‌کنند.

۱. بارش رحمت در سایه محبت دو مؤمن

روایات بیان می‌کنند که هنگامی که دو مؤمن به هم می‌رسند، هنگام مصافحه و دست دادن، بین دو انگشت ابهام آن‌ها یک صد رحمت ریزش می‌کند؛ نود و نه رحمت آن برای کسی است که دیگری را بیشتر دوست می‌دارد.^۱

۲. دیدار به عنوان میهمانی نزد خدا

در روایتی آمده است که وقتی مؤمن به خانه مؤمن دیگری رفته و در خانه او را می‌زند خدا فرشته‌ای را می‌فرستد تا از آن شخص بپرسد که در این جا چه کار دارد؟ اگر در پاسخ بگوید: هیچ احتیاج و کاری ندارم و تنها دلم تنگ شده بود و آمدم تا او را ببینم. خدای متعال به فرشته می‌فرماید: به این شخص بگو تو در حقیقت به دیدن من آمده‌ای، و مهمان من هستی و پذیرایی تو بر عهده من است.^۲

۳. تدابیر ائمه اطهار علیهم السلام برای تقویت صمیمیت میان مؤمنین

در کوفه، هنگامی که دو شیعی بر سر یک زمین نزاع داشتند و هر دو حق خود را می‌دانستند، یکی از اصحاب امام صادق علیه السلام آنان را دعوت کرد و کیسه‌ای پول را به او عرضه نمود نماینده امام توضیح داد که این پول را امام صادق علیه السلام

۱. بحار الأنوار، ج ۵، ص ۳۲۳، باب ۱۷. «أن الملائكة يكتبون أعمال العباد»

۲. وسائل الشیعة، ج ۱۲، ص ۵۶، باب ۳۲. «استحاب الابتداء بالسلام»

برای حل اختلافات مالی بین شیعیان در اختیار او گذاشته است. با شنیدن این سخن، آن شخص از حق خود گذشت و اختلاف پایان یافت.^۳

۴. ممانعت از طولانی شدن دلخوری‌ها در جامعه اسلامی

در این باره روایت می‌گوید که: «فَلَا يَهْجُرُ أَخَاهُ أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ»؛ اگر بین شما با کسی، دلخوری و دعوایی پیش آمد، حق ندارید بیش از سه روز به این دلخوری ادامه دهید و پس از سه روز باید با همدیگر آشتی کنید.

۳. مقابله با ظلم در اسلام

به طور طبیعی انسان می‌تواند در برابر کسی که در حق انسان ظلم نموده، عکس‌العمل مناسبی نشان بدهد. در اینجا دو مسئله مطرح است. نخست آنکه طبق اسلام کسی که مظلوم واقع می‌شود آیا می‌تواند اقدام به رفع ظلم و مقابله به مثل کند؟ دوم آنکه در جایی که حق با اوست آیا بهتر است که عفو کند یا حق خود را بگیرد؟

در اسلام، حق تظلم برای مظلوم محفوظ است و آیاتی از قرآن بدان اشاره دارد^۴ اسلام از مسلمانان خواسته است که ذلیل نباشند، اما در مقابله به مثل نباید از حد تجاوز کنند «وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ»؛ اگر در مقام تظلم و مقابله به مثل مجاز برآمدید، مواظب باشید که از حد خود تجاوز نکنید، اگر یکی سیلی به شما

۳. الکافی، ج ۲، ص ۱۷۶، «باب زیارة الإخوان».

۴. وسائل الشیعة، ج ۱۲، ص ۲۶۲، باب «تحریم هجر المؤمن بغیر موجب».

۵. نساء/ ۱۴۸ و شوری/ ۴۱.

۶. مانده/ ۸.

زده شما حق دارید يك سيلی بزنيد. آن هم همان گونه که او زده، نه شدیدتر.

۱. وسوسه شیطان هنگام گذشت

حضرت سجاد علیه السلام در این دعا از خدا می خواهند که به ما توفیق بده تا اگر کسی با ما کدورت و سوء تفاهمی پیدا کرد، ما در مقابل او گذشت کنیم. در لحظاتی که مؤمن باید گذشت کند شیطان مانع انجام وظیفه شده و انسان را گمراه می کند که مثلاً «آن یکی سن کمتری دارد و باید او به نزد من بیاید» در چنین لحظاتی باید تقوای الهی را رعایت نمود و به این افکار بیهوده و امور اعتباری غیر عقلانی و غیر اسلامی توجه نداشت. مؤمنین با هم برابرند. پیر و جوان، عالم و جاهل، در مقام حقوق، همه مساوی هستند. البته که خیلی سخت و سنگین است و در چنین لحظاتی نیاز به توفیق و کمک الهی است تا انسان از آنهایی که حرکت ناروایی انجام داده اند، بگذرد.

۲. تعادل بین دفاع از حق و گذشت

در همه موارد نباید از کسی که ظلم کرده، گذشت کرد. عفو نباید به معنای ظلم پذیری و ترس باشد. برخی افراد به دلیل تربیت محیطی، ظلم را می پذیرند، در حالی که اسلام ظلم پذیری را ناپسند می داند. انسان باید آماده دفاع باشد و تسلیم ظلم نشود.

در مسائل شخصی، مقابله به مثل بستگی به نتیجه دارد. گاهی گذشت باعث جسورتر شدن ظالم می شود، مانند اراذل و اوباش که اگر از ابتدا در برابرشان ایستادگی نشود،

گستاخ‌تر می‌شوند. اما اگر فردی از روی عصبانیت خطایی کرده و پشیمان است، باید با گذشت برخورد کرد.

نمونه‌ای از برخورد اهل بیت

در زمان ائمه اطهار علیهم‌السلام، برخی افراد به دلیل تبلیغات سوء و وسوسه‌های شیطانی، ذهنیت‌های نادرستی نسبت به امامان معصوم علیهم‌السلام پیدا می‌کردند. در یکی از این موارد، پسرعمویی از امام سجاد علیه‌السلام جسارت کرد و اصحاب از این جسارت ناراحت شدند، اما امام سکوت کردند تا فرد خسته شود و برود. سپس امام سجاد علیه‌السلام از اصحاب پرسید که آیا می‌خواهید جواب بدهیم؟ حضرت به او گفتند اگر حرف‌هایت درست بود، از خدا بخواه که مرا ببخشد و اگر اشتباه بود، من دعا می‌کنم که خدا شما را ببخشد. شما نیز استغفار کنید. این برخورد امام باعث شد که آن فرد پشیمان شود و از امام عذرخواهی کند.

۳. گذشت آری، اما با دشمنان خدا هرگز

در دعای ورود به ماه رمضان، امام سجاد علیه‌السلام از خدا می‌خواهند که به انسان توفیق دهد تا با کسانی که با دشمنی می‌کنند، با صلح و مهربانی برخورد کنند، مگر کسانی که دشمنی‌شان به خاطر دین است. در این موارد، امام سجاد علیه‌السلام تأکید می‌کنند که باید با دشمنان دین با قاطعیت و بدون مصالحه برخورد کرد. دشمنی با کسانی که به دین لطمه می‌زنند، باید با شدت و صلابت باشد تا از دین حفاظت شود. امام سجاد علیه‌السلام یادآور می‌شوند که با کسی که

به دین ضرر می‌زند، هیچ‌گونه نرمش و گذشتی جایز نیست.

۱۳۷۸/۰۶/۲۷

متن و صوت کامل جلسه را از [اینجا](#) ببینید.

@mesbahyazdi_ir | mesbahyazdi.ir